

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

— י —

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

~

ויגש

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה
ה' תהא שנת פלאות אראנו
שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

הוצאה מיוחדת למשתתפי 'פרוייקט לקוטי שיחות'

תוכן ומפתח

ויגש

- 146 שיחה א (תשל"ג) .
יוסף בכה על בי מקדשין כו' ובנימין על משכן כו' (רש"י מה, יד)
- 151 שיחה ב (תשל"ד) .
רש"י מה, כג ד"ה שלח כזאת

LIKKUTEI SICHOS VAYIGASH • VOL. 10

– SPECIAL EDITION FOR 'PROJECT LIKKUTEI SICHOS' –

© Published and Copyrighted by

VAAD L'HAFOTZAS SICHOS

788 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

Tel: (347) 787-0692 • (718) 774-7200

www.sichot.org • vls770@gmail.com

5781 • 2020

ויגש

(כפי שמשמע גם מהנ"ל), הרי כל שהוא גבוה יותר, יפה ומעולה הוא יותר – ומהו הטעם שהי' (ביהמ"ק) „נמוך עשרים ושלוש אמה" וכו'?

ויובן זה בהקדם ענין הצואר, שהוא ממוצע בין הראש להגוף. דהנה כללות החיות הוא במוח שבראש, והמשכתה מהראש אל הגוף היא ע"י אמצעות הקנה, וושט וורידין שבגרונן. וכן הוא גם בהמשכת השכל מהמוח שבראש: זה שהשכל (חיצוניותו) נמשך ובא מן המוח אל הלב (ומשם מתפשטת השפעתו בכל הגוף) הוא ע"י שעובר דרך מיצר הגרון המפסיק ביניהם. ולפי"ז הרי יש בצואר יתרון מעלה גם על הראש, דוקא הצואר (הגרונן) מביא לפועל את תכליתו של הראש:

(א) שכל האיברים יקבלו חיותם מהראש;

(ב) שכולם יתנהגו עפ"י השכל שבראש.

ואף שמעלתו של הראש כמו שהוא בפ"ע גדולה מזו של הצואר בפ"ע – שלכן הוא גבוה ממנו גם בגשמיות – הנה עילוי זה של הראש הוא רק בסדר המדרגות: אבל בנוגע לתכליתו ותפקידו של הראש, יש יתרון מעלה* בצואר (ודוקא מפני שהוא

א. עה"פ¹, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" אי' בגמרא²: „בכה (יוסף) על שני מקדשין (והם המרומים בתיבת „צוארי" ל' רבים) שעתידין להיות בחלקו של בנימין, ועתידין ליחרב, ובנימין כו' בכה על משכן שילה שעתידין להיות בחלקו של יוסף ועתידין ליחרב".

והנה הטעם ש„צוארי" מרמז לבית המקדש, מבואר במדרש על הפסוק „כמגדל דוד צואריך": „מה צואר זה נתון בגבהו של אדם כך ביהמ"ק נתון בגבהו של עולם". אמנם מ"ש „בגבהו של עולם" אין פירושו שהוא עולה בגבהו על כל העולם, אלא כדפי' בגמרא עה"פ³: „ובין כתפיו שכן" שביית המקדש „נמוך עשרים ושלוש אמה מעין עיטם" – כצוארו של אדם שהוא בגבהו של הגוף, אלא שהוא נמוך מעט מהראש. ואדרבה, „אמרי נחתי בי' פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו" (היינו ד, בגבהו" מובנו: בתוך גבהו של עולם).

ולכאורה מהו היתרון והיופי בזה שאינו בתכלית הגובה? וממה נפשך: אם אין מעלה בגובה, מה משיענו בזה שביהמ"ק „נתון בגבהו של עולם"; ואם הענין ד„גבהו" מעלה היא

1) פרשתנו מה, יד.
2) מגילה טז, ב. פרש"י עה"ת שם.
3) שה"ש ד, ד. שהש"ר שם (1).
4) זבחים נד, ב.
5) דברים לג, יב ובפירש"י שם.
6) להעיר מברכת ד' מינים „על נטילת ידוב" (אף דאתרוג יש בו טעם וריח) מפני

שהלולב גבוהה מכולן חשוב הוא ונקראת כל האגודה על שמו (שו"ע אדה"ז סו"ס תרנ"א). ובל' הכתוב (קהלת ה, ז) גבוה מעל גבוה שומר גו'.
7) תו"א נח, ב. ובכ"מ.
8) להעיר מההפך בין „מדריגה" ל„מעלה" – ד"ה בראשית תש"ה בתחלתו.

נמוך במדרי"י) שהוא הממוצע ובו הוא הכח והיכולת להעביר את החיות והשכל מהראש אל הגוף.

ועד"ז יובן גם בבית המקדש, הנמשל ל"צואר", שעיקר מעלתו ב"נחתי ב"י פורתא" מ"ראש גבהו". דהנה ענינו של ביהמ"ק הוא, שבו וע"י יומשך ויאיר אור (אלקי) לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך ותחתון במדריגה – ולכן לא הי' המקדש (כ"א ב"גבהו", אבל לא) גבוה לגמרי מן העולם ומרומם ממנו (כי אז הי' למעלה מכדי להאיר ע"י לכל העולם), אלא "נחת פורתא", היינו בשייכות וקירוב לעולם בכדי להאירו (וכצואר האדם שע"ז שהוא נמוך מן (ההתרוממות של) הראש, כ"א בקירוב אל הגוף הרי הוא בחי' הממוצע, ומחברם (לאחדים).

וכן הוא גם בביהמ"ק הפרטי שבכל אחד מבני"י: כשהנה"א שבו אינה בבחי' התנשאות של הבדלה מן ה"עולם קטן" שלו – אלא מתעסקת ומתלבשת בו, בכדי לברר ולזכך את הנה"ב שבו, את גופו ואת חלקו בעולם – ע"ז נעשה כולו משכן ומקדש לאורו יתברך.

ב. עפ"ז יובן מה שיוסף נפל על צוארי (כפשוטו של) בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו:

לכאורה מדוע בכו איש על צוארי אחיו ולא על ראש אחיו – שהוא ה"ראש" (החלק העיקרי והנעלה) שבאדם?

אלא שתכליתם של בני ישראל הוא, כמאמר חז"ל¹¹: "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" – היינו לשמש ולהשלים את כוונת קונו בבריאתו ובבריאת כל העולמות שהיא: "להיות לו דירה בתחתונים"¹². וזה תלוי בעבודת בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"¹³ שהיא ראשית העבודה ועיקרה ושרשה), שהם יעשו דירה לו יתברך בתחתונים, ע"י שכל או"א מהם יזכך את גופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם. ולכן העיקר בזה (גם לגבי בחי' "ראש") הוא בחי' ה"צואר" שבו שע"י נשלמת עבודה זו כנ"ל.

ובזה יבואר מה שיוסף ובנימין בכו איש על צוארי אחיו, ולא על הראש: א) על ראשו של בן ישראל, על נשמתו, אין לבכות: נשמת ישראל גם בשעת החטא היתה כאמנה אתו ית"י¹⁴: ב) תכליתו של בן ישראל אינה בראשו – בעבודתה של הנשמה לעצמה: אלא בצוארו – לפעול בגוף, בנה"ב ובחלקו בעולם¹⁵, כנ"ל.

ג. אמנם צריך להבין:

(11) משנה וברייתא סוף קידושין.
 (12) תנחומא נשא טז.
 (13) ברכות לג, ב. וש"ג.
 (14) תניא פכ"ד. ולהעיר ממרז"ל (סנהדרין מד, א): אע"פ שחטא ישראל (אותיות ל"ראש) הוא.
 (15) תניא פל"ז (מת, ב): הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא ירדה להתלבש בעוה"ז וכו' רק להמשיך אור לתקנם כו'.

(9) שלכן היו בביהמ"ק חלונות שקופים אטומים (מלכים א ו, ד. וראה בלקו"ש ח"ב ע' 315 ובהנסמן שם).
 (10) כמארז"ל (ראה ר"ח שער האהבה (קרוב לתחלתו), של"ה שער האותיות אות ל, מסכת תענית רד"ה מענין העבודה. פ' תרומה חלק תו"א – שכה, ב. שכו, ב) בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א מישראל.

עוד צריך להבין:

על הפסוק²¹, ויפול (יוסף) על צואריו (של יעקב) ויבך על צואריו עוד, אי' בזהר²² שיוסף בכה על ביהמ"ק שנחרב (ובזה מתרץ בזהר מ"ש, ויבך על צואריו עוד, שאז היתה בכי' נוספת, גם על "גלות בתראה", על הגלות הכי אחרון).

ויש לתמוה: מדוע רק יוסף בכה על חורבן ביהמ"ק – ולא יעקב? ותירוצו של רש"י²³ בשם רבותינו שיעקב, הי' קורא את שמע', הרי לפי הזהר, לכאורה, אינו תירוץ:

ע"פ פי' הכתוב, ויפול על צואריו גו"כ כפשוטו, שלא הייתה הבכי' בגלל החורבן והטעם שיעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו" הוא מפני שקרא את שמע', הרי מודגש בזה גודל עבודתו של יעקב: גם בעת שראה את בנו בפעם הראשונה לאחרי שרבות בשנים חשב כי איננו בחיים – בכ"ז לא הפסיק מקריאתו את שמע'. ועוד יותר: שמחה עצומה זו לא הטרידתו מלכוון בקריאת (פסוק ראשון ד) שמע שצריכה כוונה²⁴.

אבל לפי פי' הזהר: איך אפשר שיעקב אבינו לא נתרגש ולא נטרד ע"י חורבן בית המקדש, והי' יכול בשעה זו לקרות את שמע בכוונה!?

ד. וביאור הדבר: ענין הבכי' כפשוטו, בעניני העולם, הוא בכדי להקל על הבוכה. וכנראה בחוש, שכאשר האדם בוכה על ענין המיצר ומעיק

למה בכה יוסף על המקדשות בחלקו של בנימין, ובנימין בכה על המשכן בחלקו של יוסף: לכאורה אדרבא כל אחד מהם עליו לבכות על חורבן בית המקדש שבחלקו הוא? הרי "אדם קרוב אצל עצמו"¹⁶!

(ועד כדי כך דאפילו במצות אהבת ישראל – וגם לפי המבואר בחסידות בגודל איכותה וכמותה של אהבה זו¹⁷, עכ"ז הרי – האהבה אינה אלא באופן של "ואהבת לרעך כמוך", בכ"ף הדמיון, ואינה מגיעה ממש לאותה המדה שהוא אוהב את עצמו¹⁸, וכמו שמובא באגה"ק¹⁹ – באותה אגרת עצמה שבה מאריך עד כמה יש להרבות במתן צדקה שהיא מדת החסד – אשר בשעה שאין בידו אלא קיתון אחד של מים – הנה, חייך קודמין²⁰)

וא"כ הרי בודאי שלכל אחד מהם נוגע יותר הביהמ"ק שלו, ובמילא גם הבכי' היא ראשית כל על חורבנו של המקדש שלו.

16 סנהדרין ט, ב. וש"נ. – ולהעיר אשר "הוא יותר קרוב מכם הקרוב אפי' ראשון בראשון, דהיינו שני אחים או אב ובנו, שהרי גם להאב או להאח לא יהי' מושג השכל ע"י מחשבתו כ"א לגבי עצמו לבד, והיינו כי השני קרובים האב ואח ה"ה דבר נוסף על עצמותו אבל היותו קרוב לגבי עצמו אין שום דבר נוסף כלל על עצמותו" (וככה תרל"ז פע"ב).

17 תניא פל"ב. דרמ"צ מצות אהבת ישראל. לקו"ש ח"ב ע' 300, 435.

18 וככה תרל"ז שם. – ואף שאהבת ישראל היא אהבה עצמית (שזהו פי' "כמוך" – כאהבת עצמו שהיא אהבה עצמית – לקו"ש שם), היא דוגמת אהבת אחים (ראה תניא פל"ב), וקורבת האחים אינה כקורבת האדם לעצמו, כבהערה 16.

19 סי' טז.

20 נדרים פ, ב. ב"מ סב, א.

21 פרשתנו מו, כט.

22 ח"א ריא, סע"א.

23 פרשתנו שם.

24 ברכות יג, ב. שו"ע אדה"ז סס"ג

ס"ה.

ולפעמים הבכ"י מחלישה עבודתו בבנין המקדש שלו באמרו בלבו כי כבר יצא ידי חובתו בבכ"י וכו'.

ולכן בכיית יוסף ובנימין הייתה – כל אחד – על בית המקדש שבחלקו של השני; ויעקב לא בכה על חורבן בית המקדש כ"א ה"י קורא את שמע כי יעקב הוא אביהם של כל בני"י, ולכן הן המשכן והן ביהמ"ק הם „בחלקו" ולכן עסק בתיקון ובנין בית המקדש –

שהרי ענין ביהמ"ק הוא שיהי' „בית מוכן לקרבנות"²⁹, וכל הקורא ק"ש כו' ה"ז כאלו הקריב עולה כו' וזבח כו"³⁰,

כי עיקר ענין הקרבן הוא: אדם כי יקריב – מכס קרבן לה'³¹, ק"ש ומסנ"פ שבה: למסור נפשו באחד, בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך³².

ה. ואין להקשות: כיון שראו ברוח הקודש שהמשכן והמקדש עתידין ליחרב, הרי כבר נגזר ע"ז מלמעלה – ומה אפשר לעשות בזה? – דהלא כבר אמרו חז"ל³³, „אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" – ואפילו לאחר גזר דין, אפשר – ע"י עבודה – לקרעו³⁴.

וכדמצינו בחזקי': שישעי' מסר לו

לו, אין בכחה של בכ"י זו לתקן משהו בדבר שגרם אותה, אלא שבכה – וירווח לו ועדמ"ש הייתה לי דמעתי לחם וגו'²⁵. מזה מובן אשר כשיש בידו לתקן את הענין, הרי, אדרבה, אין מקום להרגיע רוחו בבכ"י אלא צריך הוא לעשות ולתקן.

ולכן כשרואה „חורבן מקדשו" של חבירו – משתתף בצערו ובוכה, אבל (עיקר) התיקון ובנין ביהמ"ק מחדש אינו תלוי בו אלא בחברו. הוא יכול ומחוייב לעזור לחבירו: א) ע"י שיוכחו (בדרכי נועם), ב) ע"י שיעורר רחמים ויתפלל עליו, אבל הביטול בפועל של החטאים שגרמו שנשתלחה יד במקדש חברו תלוי בחברו שהוא בעל בחירה.

ובשעה שעשה את כל מה שבכחו לעזור לחבירו ולאחר כ"ז רואה שמקדש חבירו חרב עודנו – הנה נוגע הענין בנפשו ויבכה עליו וכו'.

אולם בשעה שרואה אדם את חורבן בית-המקדש הפרטי שלו, אז אין לו להסתפק באנחה²⁶ ובבכ"י, כ"א להשתדל לתקן ולבנות מחדש ע"י שיעבוד עבודתו להביא את הגאולה הפרטית בנפשו²⁷.

לבד באם הבכ"י היא דמעות של תשובה, שאז הבכ"י עצמה היא תיקון וענין של בנין וכמש"נ שימה דמעתי בנאדך וגו'²⁸.

(29) רמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתו.

(30) ברכות יד, ב. וראה לקו"ת שלח (מ, סע"א ואילך).

(31) ויקרא (א, ב). לקו"ת ויקרא (ב, ב).

(32) ענין ב' מסנ"פ אלו ראה תו"א וישב

(כט, ב ובאוה"ת שם). לקו"ת ויקרא (ג,

א), שה"ש (א, א).

(33) ברכות י, סע"א.

(34) ר"ה טז, ב.

(25) תהלים מב, ד וראה פרש"י ואוה"ת שם. ושו"נ.

(26) ראה היום יום (ע' לה): טובה פעולה אחת מאלף אנוחות.

(27) ראה אגה"ק סי' ד. לקו"ש ח"ב ע' 692.

(28) תהלים נו, ט. וכמרז"ל שבת קה, ב. אוה"ת הנ"ל.

בימיו הוא מפני שבית מקדשו הפרטי הוא חרב⁴⁰: אם עבודתו הפרטית, בית המקדש שלו, ה' קיים בשלימות, ה' בא משיח ובונה בית המקדש – הכללי.

וההתבוננות בזה – כוונתה ותכליתה לא האנחה והבכיה כ"א הפעולה והעשי' – הגאולה הפרטית⁴¹ ובנין ביהמ"ק שבנפשו, ועי' ימהר וימשיך את הגאולה הכללית ובנין ביהמ"ק במקומו, ע' משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ויגש תשכ"ה)

הנבואה שנגזר על חזקי' שימות – אמר לו חזקי' לישעי' „כלה נבואתך וצא"³⁵: „ויסב פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'"³⁶ – ותפלתו הועילה – „שמעתי את תפלתך" – הוסיפו לו חמש עשרה שנה על שנות חייו³⁷. חמש עשרה שנות חיים – כפשוטם, גם בעוה"ז.

ו. אמרו חז"ל³⁸ „כל דור שאינו נבנה (ביהמ"ק) בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו". ועד"ז י"ל בנוגע לכל אחד³⁹, מה שלא נבנה ביהמ"ק

(35) ברכות שם.

(36) מלכים ב כ, ב.

(37) שם כ, ה.ו. וראה יבמות (מט, ב).

ביאורו וירא יח, ד. וראה ג"כ ביאורו"ז להצ"צ שם ע' מט. חנוך לנער ע' מט.

(38) ירושלמי יומא פ"א ה"א. מדרש תלים (קלו, ז). ומסיים במד"ת שם: מאי טעמא שלא עשו תשובה.

(39) להעיר מפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה

פ"ג ה"ד מקידושין מ, ב): צריך כל אדם

שיראה עצמו כו' עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות כו' שנאמר וצדיק יסוד עולם.

(40) ראה בונה ירושלים סי' פד מתיקונים, שאם ה' צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה בדורו ה' בא משיח. ועיין רמב"ם שם.

(41) ראה אגה"ק ס"ד.

ויגש ב

היינו שבזה מדגיש הכתוב שהי' כחשבון הזה – „עשרה חמורים וגו'“, לא פחות ולא יותר (וגם לא מתנות אחרות שאינן נזכרות בכתוב).

אבל פירוש זה קשה ביותר: מהו הקס"ד שיוסף שלח שלא כהחשבון המפורש בקרא, עד שהוצרך הכתוב להדגיש ולהוסיף „כזאת – כחשבון הזה“; גם אם לא הי' כתוב „כזאת“, אלא „ולאביו שלח עשרה חמורים וגו'“, היינו יודעים ששלח „כחשבון הזה“?

וכתבו המפרשים¹ בכוונת רש"י, שמלת „כזאת“ המיותרת מורה כי לא שלח יוסף לאביו עשרה חמורים, רק ה"ק קרא ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו', כלומר „כחשבון הזה“, שהוא המשא של עשרה חמורים כו".

תואר של השמלות (כו'), תיכף להתיבה („כזאת“) המורה על השמלות כו'.

(4) ואין לומר שהי' אפ"ל קס"ד כפי' המפרשים בערה הקודמת, ששלח גם שמלות כו' וזהו שולל רש"י – שהרי הקושיא היא שלא יכתוב תיבת „כזאת“ בכתוב, ואז אין מקום לקס"ד זו.

(5) הגה"ה שבפרש"י הנ"ל, דבק טוב ועוד.

(6) ועפ"ז תרצו ג"כ מ"ש כזאת בכ"ף הדמיון (דלכאורה אם קאי בסתם על החשבון דלמטה, הו"ל לכתוב „ולאביו שלח אר"ת גו'“).

אבל ראה רמב"ן שכתב ע"ז: שדרך הלשון לדבר כן כמו . . . כדברים האלה עשה לי גו'. וראה גם גוא"ה והכ"ף הזאת נקראת כ"ף השעור כמו כשלשים איש.

אבל מ"ש הגוא"ה שזהו כוונת רש"י לומר שאינו כ"ף הדמיון (כ"א „כ"ף השעור“) – ע"ד הפשט דוחק הוא, שהרי לפי"ז נמצא פרש"י אינו מיישב הקושיא שבפשטו

א. בהפסוקי „ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים מטוב מצרים ועשר אתונות גו'“, מעתיק רש"י את התיבות „שלח כזאת“ ומפרש: „כחשבון הזה, ומהו החשבון עשרה חמורים וגו'“.

לכאורה אפ"ל² דקשה לי' לרש"י בהכתוב, דתיבת „כזאת“ מיותרת היא, דהו"ל „ולאביו שלח עשרה חמורים וגו'“, ולכ"ן מפרש שתיבת „כזאת“ פירושה „כחשבון הזה כו'“.

(1) פרשתנו מה, כג.

(2) פ"י ההגה"ה בדפוסי רש"י שלנו, משכיל לדוד. ועוד.

(3) ברא"ם ובדבק טוב כתבו פרש"י רצה לפרש ד„כזאת“ קאי אלמטה: כחשבון עשרה גו', לאפוקי קס"ד דקאי אפסוק דלעיל לכלם נתן גו' (כפי' הספורנו ועוד), וטעמי – דאי אדלעיל מאי עשרה ועשרה מבעי לי' (וראה אוה"ח: ולדברי רז"ל כו' יהי' הכתוב חסר ו'. וראה ג"כ ספר הזכרון (להרא' בקראט הלוי)).

אמנם דוחק לומר שזהו כוונת רש"י, כי נוסף ע"ז שא"כ הו"ל לרש"י להעתיק גם תיבת עשרה (או עכ"פ לרמוזה ב„גו'“) – שהרי תיבה זו (שאינה כתובה בוא"ו) היא יסוד פירושו – הנה אין מסתבר לומר פרש"י ידייק חסר דאות אחת ולא יבאר יתור תיבה שלימה (– כזאת).

(ובפרט שלפי' הספורנו לא קשה חסרון הוא"ו וזהו רק הפי' ד„כזאת“ קאי אלמטה). ומה שלא פרש"י כהראב"ע אוה"ח ועוד, ש„כזאת“ קאי על דלעיל, דהיינו ש„טוב מצרים“ הי' „כמין הנזכר בסמוך שמלות וכלי כסף“; (ופי' הכתוב: ששלח עשרה חמורים גו' נושאים – „מהמוכח הנמצא ב„כזאת“ ממין זה במצרים“ (שלפי"ז גם ל"ק קושיות הרא"ם וספר הזכרון הנ"ל)) – כי אין זה מתיישב בפשט"מ דלפי"ז הו"ל לכתוב התיבות „מטוב מצרים“ (שהם

בגמרא⁸ ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, ומ"א⁹ גריסין של פול".

וצלה"ב:

(א) ידועי שכשרש"י מפרש ב' פירושים בענין אחד, הרי זה מפני שא' מהפי' אינו מספיק ליישב את הכתוב לפי פשוטו בכל הפרטים: ומה שקשה לפי א' אין להקשות לפי ב'; והפי' הראשון הוא הקרוב יותר לפשש"מ. ובנדו"ד: למה הוצרך רש"י לפרש ב' פי' ב, טוב מצרים, ובמה קרוב יותר ע"פ פשש"מ הפי' הראשון ("יין ישן") מהפי' השני (גריסין של פול)¹².

(ב) דרכו של רש"י, ברוב המקומות, כשמביא פירוש ממדרשי חז"ל הוא כותב, ורבותינו דרשו' וכיו"ב (וכשמוסוף פירוש שני כותב, "דבר אחר" וכיו"ב), מבלי לציין מקורו של הפי' (אם בגמרא או מדרש וכו')¹³: אולם

(8) מגילה טז, ב.

(9) לפי שהזקנים בטבעם מצוננים, והיין מחמם (חדא"ג מהרש"א מגילה שם).

(10) ב"ר פרשה צד, ב.

(11) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 209 ואילך.

ח"ו ע' 47. ועוד.

(12) בדבק טוב: דק"ל ח"ו שיעשה יוסף דבר שלא צייה פרעה שהרי לא אמר שישלח לו מטוב ארץ מצרים לכן פירש ששלח לו רק שטוב לזקנים אבל לא הי' יותר ממה שצייה לו. ומדהוציאו מפשוטו י"ל שהוא יין שנקרא טוב שנא' וחכך כיין הטוב (שה"ש ז, י).

אבל (נוסף ע"ז שקשה לפרש כן תיבות "מטוב מצרים" שבכתוב, גם – הו"ל לרש"י לבאר דיין (ישן) נקרא טוב) בפשש"מ משמע שיוסף שלח זאת מעצמו בהוספה על מה שאמר פרעה, כדלקמן בפנים, ובהערה 27. וראה לקמן ס"ס ט.

(13) וראה פרש"י לך יז, א. וירא יח, כא. יט, יח. ח"ש כה, ו. תולדות כה, כב. ועוד.

אבל בפשטות א"א לפרש כן בפרש"י, שהרי הוא מדגיש בלשונו "כחשבון (הזה ומהו) החשבון", שפירוש דחשבון הוא מספר, ואילו היתה כוונתו של רש"י לפרש שלא שלח חמורים אלא משא של י' חמורים וכו', הו"ל לא "כחשבון הזה" אלא "כמשא הזה".

ובפרט שפשטות לשון הכתוב "שלח כזאת עשרה חמורים נשאים גו'" משמעותה חמורים ממש. ואילו היתה כוונת רש"י, המפרש פשוטו של מקרא, לפירוש המוציא את הכתוב מפשוטו, הי' כותב את זה בסגנון הברור גם לכן חמש למקרא⁷.

גם צריך להבין:

(א) למה מעתיק רש"י מהכתוב גם תיבת "שלח" – הלא לא בא לפרש אלא היתור דתיבת "כזאת" שבקרא.

(ב) אחרי שרש"י כותב "כחשבון הזה" ממשיך (בל' שאלה) "ומהו החשבון עשרה חמורים וגו'" – ולכאורה הו"ל בקיצור "כחשבון הזה עשרה חמורים וגו'?"

ב. לאח"ז מעתיק רש"י את התיבות "מטוב מצרים" ומפרש: "מצינו

של מקרא, (דתיבת "כזאת" מיותרת), וכנ"ל הערה 3.

(7) ומה שהביאו ראי' מהא דבכתוב לקמן (מה, כז) נאמר "וירא את העגלות" ולא נזכר חמורים –

אינה, כי אין מקום להזכיר החמורים, דהרי מפורש בקרא דמדבר בראית "את העגלות אשר שלח לשאת אותו" (שזה מראה גודל תשוקת יוסף לראות את יעקב), והחמורים נושאים מטוב מצרים – לא היו לשאתו. ובפרט לפרש"י (שם) הרי "וירא את העגלות" היינו ה"סימן כו'" (שזהו דוקא בעגלות).

בנדו"ד מוסיף בשני הפי' שמקורם ב„גמרא“ וב„מדרש אגדה“.

שמוזה מובן, שידיעת מקורו של כל פי' כאן – תוסיף הבנה בהפי': וצלה"ב מה מוסיף ציון המקורות לפירושו – בהבנת הפירושים עצמם?

(ג) גם צלה"ב: שינוי הלשון ברש"י בהביאו את הפירושים מגמרא וממ"א:

(א) בפירוש הראשון מוסיף רש"י הטעם, למה בחר יוסף לשלוח „יין ישן – שדעת זקנים נוחה הימנו“¹⁴, משא"כ בפירושו הב' אינו מבאר למה שלח „גריסין של פול“¹⁵?

(ב) בפ"ה הא' כותב „מצינו בגמרא“, ולכאורה „מצינו“ מיותר (כמש"כ

14) בש"ח כתב על שדעת זקנים כו': שלח לו לפי שליעקב הי' טוב. היינו שזהו גם פי' התיבות „מטוב מצרים“ (וכ"מ הפי' בדבק טוב שבהערה 12), ועפ"ז הי' אפשר לומר שלכן הוסיף רש"י טעם בכדי לפרש איך שפי' זה („שלח לו יין ישן“) מתיישב בהכתוב,

אבל אינו, כי (נוסף לזה שמפשטות לשון רש"י לא משמע שזוהי כוונתו), הרי פי' זה ב„מטוב מצרים“ אינו תלוי בטעמו של רש"י, וגם אם לא הי' כותב טעם זה, נוכל לפרש מטוב מצרים – הדבר הטוב ליעקב, אם מטעם זה או מפני שטוב לחלישות (ובמילא – לזקנה) וכפרש"י לך (יד, יח), ולא מפני שדעת זקנים נוחה ממנו. ודוחק לומר דהיינו הך, וראה הערה 9.

15) ואין לומר כי אין טעם ע"ז, כי הרי הטעמים שכתבו ע"ז המפרשים הם טעמים המובנים בפשטות [וראה דברי דוד: דאי' במדרש (שם) שמפיג את הדאגה . . (ועוד) מפני שמביא את השינה . . דשייך לזקן לפי שאין שינתו כראוי. ובדבק טוב: רוצה לומר . . מאכל רך וטוב לזקנים] ולמה אין רש"י מביאם. ואין לתרץ מפני שהם טעמים המובנים מעצמם (לתלמיד מתחיל?!), דא"כ למה הוצרך לפרש בטעם הא', שדעת זקנים כו" (ראה הערה הקודמת).

בפי' הב' „ומ"א“, או עכ"פ הול"ל בלשון רגיל „פירשו בגמרא“¹⁶ וכדומה?

(ג) למה מעתיק רש"י מהגמרא גם התיבות „ששלח לו (יין ישן)“ – הרי קאי בפ"ה התיבות „מטוב מצרים“ כנ"ל – ופי' ה"ז (רק) „יין ישן“ (כמו שכותב בפ"ה הא', „ומ"א גריסין של פול“).

ג. והביאור בכ"ז: מה שקשה לרש"י בהכתוב, הוא לא רק יתור תיבת „כזאת“, אלא (גם) שאלה כללית בהסיפור שיוסף שלח לאביו י' חמורים נושאים מטוב מצרים וגו':

בפרשתנו מסופר שיוסף אמר לאחיו „מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו וגו'“¹⁷ (ואח"כ) ומיהרתם והורדתם את אבי הנה¹⁸. וכן כש„הקול" נשמע בית פרעה גו' לאמר באו אחי יוסף“, אז „ויאמר פרעה גו' זאת עשו גו' ולכו בואו ארצה כנען וקחו את אביכם גו' ובואו אלי“, היינו, שגם פרעה רצה שתיכף אחר בואם לארץ כנען יחזרו למצרים עם יעקב אביהם. ולכן ציוה ליוסף לאמר להם „זאת עשו“ קחו גו' ענגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם“; וגם הוסיף „ועיניכם אל תחוס על כליכם“ כי טוב כל ארץ מצרים גו', בכדי להסיר

16) וע"ד פירש"י נח ח, כא. וירא יח, כא. וישב לו, כה.

17) מה, ט.

18) שם, יג.

19) שם, טז-כ.

20) ראה ספורנו עה"פ: זאת עשו. ולהשיג זה המכוון שלא ימאן אביכם מבא קחו לכם כו'.

21) וראה דעת זקנים מבעלי התוס': לפי שהי' יודע באביו שהי' קפדן על כליו וחס עליו כמו שאמרו חז"ל ויותר יעקב . . לכך הזהירם על כך.

כל מה שיכול לעכב ביאתם המהירה למצרים.

ומכיון שחזרתם לארץ כנען היתה רק לזמן מועט, על מנת שימהרו לשוב למצרים, הרי אין להם צורך בכמות מרובה של תבואה, כ"א רק כדי צידה לדרך ולהזמן מועט שישוהו עד לקיום ד"קחו את אביכם ואת בתיכם" (שזהו פחות בהרבה מכמות התבואה שלקחו בחזרתם לכנען בפעם הראשונה – שגם אז הוצרכו לצידה לדרך).

ועפ"י קשה: בכתוב מבואר²² שיוסף נתן לאחיו את כל מה שאמר לו פרעה ("טענו את בעירכם גוי" ופרשי תבואה), וגם צידה לדרך ואח"כ הוסיף עוד ושלח לאביו, "עשרה חמורים גוי" ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון גוי", ומכיון שבזמן מועט יחזרו למצרים – לאיזה צורך שלח כל המטען הזה?

ד. ובכדי לתרץ כ"ז מפרש רש"י "כחשבון הזה", וכוונתו שתיבת "כזאת" לא קאי על הנאמר לקמן בפסוק זה, אלא "כחשבון הזה" – חשבון הידוע כבר, היינו מהמסופר בכתוב לפני²³; ועפ"י מתורץ טעמו של יוסף ששלח לאביו, "עשרה חמורים וגוי".

והביאור: בכתובים שלפניו מסופר

(22) מה, כא.

(23) ברמב"ן כתב על פרש"י ואיננו נכון (וראה רא"ם). ובנמוקי שמואל כתב (הובא בהערות לפי הרמב"ן – שעוועל) שכוונת הרמב"ן היא, "ואיננו נכון שירמוז על החשבון" הנאמר אחרי כן כי כזאת מורה רק על הנאמר קודם (ולא כפי הרא"ם – וראה ג"כ פי' הרע"ב ומה שתירץ שם דוחק הוא). אמנם לפי המבואר בפנים גם לרש"י קאי על הנאמר לפניו.

שפרעה ציווה את יוסף, "אמר אל אחיך זאת עשו טענו את בעירכם", היינו, שפרעה בשמעו כי הם אחי יוסף נתעורר ביחס אליהם מעין יחסו ליוסף²⁴, ולכן אמר ליוסף שיתן לאחיו תבואה לטעון את בעירם – מתנה ליעקב וביתו.

ועפ"י מובן, דאם פרעה, בשעה ששמע כי "באו אחי יוסף" ושיש לו ליוסף אב בארץ כנען, נתעורר עד ששלח כ"כ מתנות ליעקב, ק"ו ליוסף^{24*} שבשעה זו ישלח מתנות לאביו, וגדולות יותר משל פרעה.

וזהו מש"נ: ולאביו שלח (יוסף מעצמו – לבד מציווי פרעה) כזאת – כחשבון הזה, היינו כאותו החשבון ששלח פרעה: עשרה חמורים. ונוסף על השילוח כחשבוננו של פרעה שלח גם (ובחשבון הנ"ל) עשר אתונות²⁵.

[אמנם כ"ז הי' בתור מתנה, ולא

(24) וראה אה"ח עה"פ: ירצה באומר זה עשו פי' כי הוא רצוי להם לא שמתרצה לבד כו' אלא שהוא חפץ בדבר ואומר זאת עשו.

(24*) ועפ"י יומתק ג"כ הא שיוסף שלח כ"ז מבלי לשאול רשות מפרעה (ראה לעיל הערה 12) – כי פרעה עצמו בשילוחו מתנות ליעקב – "מכריח" את יוסף לשלוח ג"כ ועוד יותר.

(25) ואין להקשות דהי' לו לשלוח דבר שהוא רב באיכות (ולא ריבוי גדול בכמות שיהי' להם טורח להביא את זה בחזרה אתם) – כי עפ"י המבואר בפנים י"ל בפשטות שאין זה כבודו של יעקב שמתנת יוסף תהא (אפי' נראית קטנה משל מתנת פרעה (וראה גו"א ומשכיל לדוד כאן שיש רמזים במה ששלח יוסף במספר עשרה).

ועי"ל דמכיון שהי' אז זמן הרעב הרי הי' מזון וכו' מהדברים הכי חשובים גם באיכות.

חמורים), ומתנתו של יוסף התאימה לחשבון) של פרעה.

וקשה, כנ"ל, הרי היו י"א אחים, ולהם י"א חמורים, ולמה ציוה פרעה להטעין רק את חמוריהם של עשרה מהם ולא חמורו של הי"א? ועוד זאת: מפשטות הלשון, "טענו את בעירכם" (סתם) משמע שציוה לטעון את בעירם של אחי יוסף – מבלי הבדל?²⁸

אמנם הביאור בזה מובן מן הכתובים הקודמים, ופשוט הוא כ"כ עד שאין צורך לרש"י לפרשו:

בפ' מקץ מסופר כי בפעם הראשונה שירדו אחי יוסף לשבר בר במצרים, עיכב יוסף אצלו את שמעון. ומכיון שהי' רעב בארץ כנען, הרי מובן, דאף שעייכב את שמעון, הרי הי' זה רק כעין משכון ואין ענין לעכב חמורו ובודאי לא עיכב את חמורו, כ"א הטעין את החמור במזון לפרנסת אביו

(28) במדרש לק"ט: בנימין לא החזירו יהודה אל אבינו יעקב אלא נשאר עם יוסף במצרים, שאלמלי כן הי' נותן גם ביד בנימין משא חמור כו'. וראה ג"כ תו"ש אות פ.

אמנם בפשט"מ קשה לומר כן: א) אין שום משמעות ורמז בכתוב שבנימין נשאר בארץ מצרים – וראה אוה"ח (פרשתנו מה, כד): וישלח את אחיו, פי' כולן ואת בנימין. ב) מבואר בכתוב בתחלת פרשתנו שיהודה אמר ליוסף, ונפש קשורה בנפשו (ולכן) והי' כראותו כי אין הנער ומת" ומכיון שיש לחשוש שתיכף בראותו שאין הנער ימות – שיש חשש סכנ"פ, פשוט שיוסף לא הי' מעכבו אצלו.

ברשב"ם, טור הארוך ועוד כתבו ששלח רק עשרה חמורים כי לא רצה להטריח את בנימין. אבל ע"ד הפשט, קשה לומר שדבר כזה יהי' לטורח על בנימין (אשר אביו אהבו וכו'), ואדרבה.

לפרנסה בא, כי לא היו צריכים לשילוח כזה לפרנסתם²⁶, כנ"ל ס"ג].

ולכן מעתיק רש"י מן הכתוב גם תיבת, "שלח", כי בזה מדגיש שזוהי מתנתו ש"שלח" – יוסף מעצמו²⁷.

ה. וממשיך רש"י ומדייק, ומהו החשבון עשרה חמורים וגו' – כוונתו בזה, כי לפי הנ"ל ד"החשבון הזה" היינו החשבון של מתנת פרעה, אינו מובן: כל אחי יוסף (כולל גם בנימין) היו אז במצרים, נמצא שהי' להם י"א חמורים להטעינם בתבואה, וכשאמר פרעה ליוסף, אמור לאחיך גו' טענו את בעירכם", הטעינו י"א חמורים בציווי פרעה. וא"כ איך נפרש "כזאת", "כחשבון הזה" ששלח פרעה – הרי מפורש שיוסף שלח רק חשבון של "עשרה" (ולא י"א)?

לכן כותב רש"י: "ומהו החשבון עשרה" – להדגיש שזהו החשבון: היינו שפרעה שלח רק "כחשבון הזה" (עשרה

(26) ומ"ש, "לחם ומזון לאביו לדרך" – הי' נוסף על השילוח העיקרי מטוב מצרים בר וכו' דהרי פשיטא ד"לאביו לדרך" אין צורך במשא דעשר אתונות גו'.

(27) ואין לומר שיוסף שלח כ"ז עפ"י ציווי פרעה, שהרי פרעה אמר לו רק א) אמר אל אחיך" (וראה ג"כ פרש"י מה, יט), ב) "טענו את בעירכם" – עשרה חמורים (ושיקחו עגלות). וכאן כתוב א) שיוסף שלח לאביו ולאחרי שאחיו קיימו ציווי פרעה, "ויעשו כן בני". ב) ששלח חמורים (נשאים מטוב מצרים) וגם אתונות, שא"ז כלל במה שציווה פרעה. ובפרט שקיום ציווי פרעה ע"י יוסף כבר כתוב לפנ"ז "ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתן להם צידה לדרך". ודוחק גדול לומר דעל כל זה ש"לכולם נתן גו' ולבנימין נתן גו' ולאביו שלח גו'" – קאי "על פי פרעה".

וב"ב (ואחיו לקחווה אתם²⁹). וכשירדו אחי יוסף למצרים בפעם השני' היו רק עשרה (וחמוריהם עשרה), וציווי פרעה „טענו את בעירכם" ה"ז עשרה חמורים³⁰.

ו. והנה ע"פ הנ"ל דיוסף שלח כ"ז לאביו בתור מתנה ולכבודו וכו' – ולא כדבר המוכרח להחיותו ברעב – מובן שבכדי שיהי' הכבוד בשלימותו שלח דבר שבו עצמו נראית כוונתו שהיא לכבד את אביו וכו'.

ולכן מפרש רש"י (בפירושו הא') „מטוב מצרים" – „שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו". היינו, ששלח דבר של נחת רוח ותענוג (ולא המוכרח לשבור רעבונו).

אך, אם כי פירוש זה מתאים עם

(29) והי' לאחד מהם שני חמורים להנהיג. ויתרה מזה בפרשתנו שהי' כ' בהמות לנהוג נוסף על „בעירכם". ראה מושב זקנים (שם) „שלא נתן להם החמורים לרכוב עליהם אלא כו' והיינו לכל אחד חמורו להיות מחמר אחריהם" – וראה חזקוני שם.

(30) ואף שכבר יצאו לדרךם ביחד עם שמעון לכנען – ושלא ע"מ לחזור תיכף (כמסופר בס"פ מקץ), ולכאורה צ"ל ששמעון קנה חמור לעצמו כמו שהי' לכל אחיו ועפ"ז הדרא קושיא לדוכתא, הרי פשטות הכתובים (מקץ מג, כג – מד, א) מוכח דמזמן שהוציא אליהם את שמעון עד שמיאל האמתחות (הנטענות על החמורים של) השבטים לא יצאו מבית יוסף*.

כללות תוכן הכתובים – ועפ"ז מובן היטב טעמו של יוסף בשילוח מתנה זו לאביו – אינו מתאים כ"כ לפי' המלות של „מטוב מצרים": לא מצינו שארץ מצרים נשתבחה ביין ועד שיקראו לו „מטוב מצרים" ואדרבא לא נשתבחה באילנות כ"א בזרעים³¹.

לכן כותב רש"י שפי' זה מקורו בגמרא, שענינה בעיקר הוא פי' ההלכות, שעפ"ז מובן מה ששלח יין ישן (אף שאינו מתאים כ"כ בפי' התיבות „מטוב מצרים") – כי מצד ההלכה דכיבוד אב מתאים הי' לשלוח „יין ישן".

ומאריך רש"י בלשונו: „מצינו בגמרא ששלח לו כו" (ואינו כותב סתם ש„טוב מצרים" היינו יין ישן כמפורש בגמרא), שבזה מרמז שאי"ז פי' התיבות כרגיל בכ"מ, שהרי תיבות אלו („מטוב מצרים") קשה לפרש כן, אלא שמכללות תוכן הכתובים – מזה שיוסף הרבה לשלוח לאביו מתנות – צ"ל שהי' בזה ענין של כיבוד אב;

ולכן כותב רש"י (על פי' זה) ש(רק) „מצינו בגמרא" שמתנתו „מטוב מצרים" הייתה יין ישן³². ומוסיף גם את התיבות „שלח לו" – כי בטעם זה מבואר (לא רק מהו ה„טוב מצרים", אלא גם) הכוונה של „שלח לו" – היינו שבדבר זה ניכר הטעם לכללות שילוח המתנות לאביו.

(31) פרש"י לך יג, יו"ד. ולהעיר אשר שלח היין לארץ כנען, שהיא כן נשתבחה ביין, כדכתיב „ארץ חטה ושעורה וגפן" (עקב ח, ח) ולא יתכן לקרותו „מטוב מצרים" ביחס לארץ כנען.

(32) ופי', „מטוב מצרים" היינו הדבר הכי טוב (ומתאים) שהי' במצרים – בתור מתנה ליעקב.

(* ויובן עפ"ז לשון רש"י (מקץ מד, א'): עשרה שנמצאת גניבה ביד א' מהם – אף שהיו י"א אנשים, כי רק י' אמתחות היו להם. ואין צורך לדחוק דעשרה לא דוקא – כ"א חבורה. בפרש"י שבב"ר (פצ"ב, ח) איתא: ג' בנ"א כו'. ואולי הוא טה"ד.

השתדל יוסף ככל האפשרי למנוע ועכ"פ למעט צערו של אביו.

ואפילו את"ל שלא יגלו ליעקב שמכרוהו – הרי גם אז מצטער יעקב על הזמן שהי' יוסף נפרד ממנו ומאחיו – והשתדל יוסף למעט צער זה.

וי"ל שגם לתכלית זו אמר יוסף שיאמרו ליעקב³⁶: כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים גו' – היינו שאלקים עשה זאת, יוסף אינו מתרעם כלל – כי נעשה לאדון גו', וכו'.

ולכן שלח יוסף לאביו, גריסין של פול", כי בזה רמז³⁷ לאביו שאין להצטער³⁸ על מכירתו למצרים³⁹.

והטעם: „גריסין של פול" הוא מאכל

ליעקב שנמכר ע"י אחיו – אבל ראה רמב"ן פרשתנו (מה, כז) שלא הוגד ליעקב כל ימיו שאחיו מכרוהו ליוסף, כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם כי יראו פן יקצוף עליהם. וכתב שיעקב חשב כי יוסף הי' תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים – מתאים לאמירת השבטים בנוגע להכתונת, „זאת מצאנו" היינו במקום שהי' – רועים (אלא שנתברר שלא טורף, כ"א שהמוצאים הכהו וכיו"ב).

(36) פרשתנו מה, ט.

(37) וע"ד פרש"י פרשתנו (מה, כז): סימן מסר להם כו'.

(38) ולהעיר ג"כ מהמדרש (ב"ר פצ"ד, ב. – הובא ג"כ לעיל בהערה 15): זה גריס של פול שהוא על עיקת נפש – שישנה סגולה טבעית בגריסין להפיג הצער. וראה מ"כ שם. ובתו"ש שבהערה 33.

(39) ויש להוסיף שעיי"ז בטל יוסף ג"כ את החשש שיעקב לא יקלל את אחיו כשיודע לו שהם מכרוהו, ראה הערה 35.

ולהעיר ג"כ מלבוש האורה (הובא לעיל ע' 134 הערה 33) שאין לחשוך את יעקב שמתוך רוגזו מחמת יוסף לבדו יקלל ח"ו כל בניו וישכל עצמו מכולם עיי"ש.

ז. אך מכיון שסו"ס פ"י זה אינו מתאים כ"כ בפ"י „מטוב מצרים", כנ"ל, לכן מביא רש"י עוד פ"י: „ומ"א גריסין של פול", אשר לפי"ז מתיישב היטב פ"י „מטוב מצרים", כי „גריסין של פול" הי' זרעים. – ולהעיר שזה בפרט הי' מאכל חשוב במצרים³³, ומובן ג"כ למה שלח לו דבר זה, (כי הרי זהו משבחה של מצרים), ואין רש"י צריך לפרשו.

אבל לאידך, פ"י זה ש„טוב מצרים" הי' דבר של מזון, אינו מתיישב כ"כ מצד תוכן כללות הענין, ששילוח המתנה הי' לכבודו וכו' דאביו. לכן מביאו רש"י בפ"י שני, ופירוש הראשון והעיקרי הוא ש„שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו", כי זה מתאים יותר לתוכן הכללי³⁴ של שילוח המתנה לאביו, כנ"ל בארוכה.

ח. והנה, גם להפ"י „גריסין של פול" מסתבר לומר, דיוסף בחר בזה דוקא לא רק מטעם שהוא „טוב מצרים", אלא שיש בו שייכות גם לתוכן השליחות ששלח יוסף לאביו:

ולכן מדייק רש"י דפ"י זה הוא מ„מדרש אגדה" (ולא כתב ד"א, וכיו"ב), בכדי לרמז שע"ד המדרש והרמז יש למצוא שייכות בין „גריסין של פול" לשליחות יוסף לאביו.

והביאור בזה: יודע הי' יוסף, דכאשר יחזרו אחיו לכנען ויבשרו לאביו ש„עוד יוסף חי", הרי בשורה טובה זו תגרום לו גם הרגש של צער, כי עיי"ז יודע לו שאחיו מכרוהו³⁵, ובודאי

(33) ראה תו"ש אות ע.

(34) ראה גם לעיל ע' 80 הערה 7.

(35) ראה אוה"ח פרשתנו מה, כו. וכ"מ מפרש"י ויחי מט, ו. ט. ג, טז. שלבסוף נודע

יקר אצל חבירו ויגרום לו עונג, אולם בעניננו, מנין ידע יוסף שאין ליעקב בארץ כנען יין (ישן)?⁴⁵

בשלמא אם שלח לו „גריסין של פול“, שהוא מאכל חשוב, ידע יוסף שבזמן רעב יהא חביב אצלם, אבל להפי' ששלח לו „יין ישן“ מנין ידע יוסף שזה דוקא יהא חביב עליו כו'?

אמנם מתורץ זה עפ"י מה שפרש"י לעיל עה"פ⁴⁶, „וישתו וישכרו עמו – ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו“ – היינו במשך כ"ב שנים – ומובן שבאם אחיו לא שתו יין כל זמן זה וגם יוסף לא שתה (שמזה מובן שאין זה בתור תשובה, כ"א מפני הצער), על אחת כו"כ שיעקב שהתאבל גו' לא שתה יין כ"ב שנה – ומובנת ה"נוחה דעתו" שיהי' ליעקב – כשיוסף מציע לשתות ושולח „יין ישן“.

ועפ"י י"ל עוד טעם נוסף ע"פ יינה של תורה (מלבד מה „שדעת זקנים

של קטניות פרודות לחלקים⁴⁰, ודוקא מאכל זה הי' חשוב ביותר במצרים. ובזה רמז יוסף לאביו, שישנם דברים שמביאים תועלת גדולה דוקא ע"י שמחלקים ומפרידים אותם,

ועד"ז בנדו"ד – דוקא ע"י שאחי יוסף מכרוהו למצרים והפרידוהו מאת כולם, יצאה הטובה „כי למח"י שלחני אלקים לפניכם“⁴¹. ולא ידאג יעקב על המכירה כיון שהביאה תועלת רבה זי⁴².

[ועפ"ז יומתק מה שלא כתב רש"י בפ"י זה טעם למה בחר בדבר (חשוב) זה דוקא, כי בכתבו שהפי' הוא מ„מדרש אגדה“ מרמז שיש כאן ענין (וטעם) אגדתי⁴³, כנ"ל].

ט. מיינה של תורה שבפירושו רש"י:

לכאורה קשה על הפי' ששלח לו יין ישן: כשאדם שולח מתנה לחבירו ע"מ לכבדו ולענגו, משתדל לשלוח דבר שאין לו לחבירו⁴⁴, שאז הדבר

(40 בגו"א כאן: ולשון גריסין של פול הם פולים שבורים לחלקים כדכתיב ויגרס בחצץ גו'. וראה ג"כ רש"י מו"ק יג, ב (ד"ה וגרוסות). נדה סב, א.

(41 פרשתנו מה, ה.

(42 ואין להקשות עפ"ז על פי' הא' למה לא השתדל יוסף למעט צערו דיעקב, כי: א) הרי אמר שיאמרו בשמו ליעקב שמני אלקים גו' – כנ"ל. ב) גם לפי' הא' י"ל שבהמון ששלח הי' גם גריסין של פול (ועפ"ז הרי יומתק דלא פליגי ב' הפי' במציאות), והחילוק שבין ב' הפירושים הוא רק מהו „טוב מצרים“.

(43 וגם מה שהזכיר טעם בפ"י הראשון הוא בעיקר להדגיש שזהו דבר כזה (של עונג) שהוא כוונתה של המתנה, ככפנים ס"ו. (44 עפ"ז מבואר ג"כ מ"ש רש"י ח"ש

(כד, נג) „ומגדנות (נתן לאחי' ולאמה) . . פירות של א"י“, דלכאורה מנ"ל שהמגדנות היו של א"י, והביאור הוא ככפנים, כי

מתנה (אפי' מתנה שנתנה רק לאחי' ולאמה* – ראה לעיל ע' 65 הערה 9), היא ראוי' לשמה דוקא כזוהו דבר שאינו מצוי אצלם, ולכן פי' שהפירות היו מא"י.

(45 ובפרט שממש"כ בפ' מקץ (מא, יג) שיעקב אמר לבניו „קחו מזמרת הארץ והרידו לאיש מנחה גו' בטנים ושקדים“ משמע שהרעב לא הי' בנוגע לכל מין הצומח, וגם בזמן הרעב היו בארץ כנען כמה דברים שלא נמצאו אפי' במצרים – שלכן שלח אותם יעקב כמתנה ליוסף, וככפנים.

(46 מקץ מג, לד.

(* ומה שיעקב אמר לבניו לקחת מתנה אל השליט דמצרים מנחה של „צרי גו' בטנים ושקדים“ (מקץ מג, יא) – היינו פירות, הרי מבואר בכתוב (סם) שהיו מזמרת הארץ – לא סתם פירות א"י (וראה ספורנו סם); ובפרט שהי' אז רעב בכל הארץ, וגם בארץ מצרים.

רשות מפרעה ע"ז⁴⁷, היינו, דכשבא לענין של מצוה – מצות כיבוד אב, לא התחשב יוסף כלל עם פרעה, וקיים המצוה בהידור גדול וכו'.

כן הוא בעבודת כא"א כאשר בא לידו ענין של תומ"צ אין להתחשב כלל עם המצרים וההגבלות דעוה"ז, ויקיים את המצות בהידור.

וע"י הנהגה זו, הרי לא זו בלבד שיצליח בעבודתו בתורה ומצות, אלא שגם כל עניניו הגשמיים מצליחים לו.

(משיחת ש"פ ויגש, תשל"ב)

47) ראה טור הארוך (פרשתנו מה, יט): ואתה צויתה – אמר בלשון צוואה, לפי שפרעה הי' מכיר ביוסף שלא הי' שולח יד בממונו כלל. לא ירצה לשלוח דבר לאביו כו'. – היינו ש(אף שיוסף הי' המושל ושליט ובידו לעשות כרצונו, מ"מ) בכלל היתה הנהגתו שלא הי' שולח מעצמו כלום.

נוחה הימנו" למה בחר יוסף י"ן י"ן, כי בזה רמז ליעקב, שאף בהיותו במצרים לא אבד בטחונו בה' שעוד יתראה עם אביו. ולכן (אף שלא שתה י"ן) י"ן משומר אצלו משך זמן רב – עד שנעשה י"ן י"ן – בכדי שיהי' מן המוכן בבוא הזמן.

ומזה הוראה בעבודת כא"א:

גם כשאדם נמצא במצב שהמצרים וגבולים של העולם – טרדותיו הגשמיות ודסביבתו, מפריעים אותו מעבודת ה', אסור לו להתייאש כו', אלא אדרבה – עליו להתחזק בבטחון גמור בה', שבדאי יצליחו בעניניו הגשמיים באופן שלא יסתירו על עניני התומ"צ שלו.

ועוד הוראה בזה – ע"ד מתנת יוסף לאביו שלא היתה עפ"י ציווי פרעה מלך מצרים, אלא מדעת עצמו (כדלעיל ס"ד), ולא מצינו שישאל

לע"נ

מרת מרים בת הרה"ת יהושע ע"ה
הקיצו ורננו שוכני עפר והיא בתוכם